

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДЗВО «Університет
менеджменту освіти» НАПН України
доктору педагогічних наук, професору
Рябовій З.В.

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора, директора Білоцерківського інституту
неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
НАПН України

Сидоренко Вікторії Вікторівни

на дисертаційне дослідження

**Шабали Юлії Анатоліївни «Професійний розвиток учителів початкової
школи у системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти»,**

подане на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань

01 – «Освіта / Педагогіка» за спеціальністю – 011 «Освітні, педагогічні
науки»

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок з напрямками наукових досліджень. Модернізація української освіти та реалізація Концепції «Нова українська школа» – це синергетична довготривала реформа, наймасштабніша за роки незалежності України. Ідеться не про одиничний вплив, а зв'язок української школи із родиною, громадою, особистістю дитини, її безперервний розвиток, починаючи від раннього дошкільного віку до освіти дорослих. За реалізації Концепції «Нова українська школа» освітянська спільнота отримала творчі модернізаційні виклики, за яких видозмінюється соціальна й професійна місія вчителя початкових класів у контексті європейського професіоналізму із збереженням кращих ментальних українських характеристик. Реформування української освіти включає три обов'язкові складники: упровадження нового Державного стандарту початкової освіти та навчальних програм, підручників; підготовка компетентного, умотивованого, конкурентоспроможного педагога; створення нового освітнього середовища.

У системі Нової української школи професійний розвиток учителя початкових класів передбачає його саморозвиток і самореалізацію впродовж усього життя як актуальних соціально-культурних пріоритетів та смислів. Таке соціальне замовлення підготовки фахівців, які відповідають викликам суспільства знань, здатних до безперервного інтелектуального, культурного і духовного розвитку, орієнтовані на збереження, примноження та передачу гуманістичних суспільних цінностей, засвоєння нових професійних ролей і функцій, потребує від методичних служб якісно нового способу функціонування. Розбудова **нової гнучкої, випереджувальної системи науково-методичного супроводу безперервного професійного розвитку вчителя передбачає переосмислення місії методичної служби, зміну професійних ролей і функцій** (методист-фасилітатор, коуч, модератор,

дорадник, супервізор та ін.), менеджмент якісних науково-методичних освітніх послуг відповідно до запитів і потреб замовників, вітчизняних суспільних та освітніх викликів.

Тому перед вітчизняною системою освіти стоїть вирішення таких першочергових завдань: розроблення сучасної моделі педагогічної професії в контексті очікувань знаннєвого суспільства, перспектив розвитку національної економіки та глобальних технологічних змін; визначення шляхів безперервного професійного розвитку та підвищення кваліфікації педагогічних працівників шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти; розбудова інноваційної системи науково-методичного супроводу професійного саморозвитку і самовдосконалення сучасного фахівця.

Важливість рецензованої дисертації **Шабали Юлії Анатоліївни «Професійний розвиток учителів початкової школи у системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти»** підтверджується зв'язком її з такими актуальними напрямками наукових досліджень:

- забезпечення якості освіти та освітніх послуг в умовах реалізації Концепції Нової української школи;
- професійний розвиток педагога впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти;
- модифікація результативної моделі стандартів початкової освіти на компетентнісному;
- визначення шляхів досягнення цілей гуманізації, компетенізації освіти, людино(педо)центризму в освітньому процесі та ін.

З огляду на зазначене вважаємо, що тема дисертаційної роботи **Шабали Ю.А. «Професійний розвиток учителів початкової школи у системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти»** актуальна, суспільно й науково важлива.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Зміст рецензованої дисертації **Шабали Ю.А. «Професійний розвиток учителів початкової школи у системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти»** охоплює основні аспекти теми дослідження. Науковий і творчий задум авторки та етапи реалізації його повною мірою представлені у вступі дисертації. Глибини, чіткості й логічної виразності рецензованої дисертації додає посправжньому науковий підхід авторки до формування понятійного апарату дослідження. Шабала Ю.А. уточнює, коригує або визначає смисл багатьох наукових термінів, уникає досить типового нині некоректного їх уживання, взаємозаміни близьких за значенням дефініцій. Зважаючи на різнотлумачення багатьох педагогічних понять, Шабала Ю.А. привертає увагу до значення кожного дотичного до проблеми дослідження терміна. Відзначаємо також інформаційно ємний і теоретично насичений виклад дослідницею формалізованої частини дисертації, добротний і сучасний науковий стиль дисертаційного тексту.

Висновки до кожного розділу та дисертації зокрема впливають зі змісту роботи і відповідають меті і завданням, проголошеним у вступі.

Робота відзначається ретельністю виконання, значним обсягом реферованої літератури (228 позицій), прагненням виявити самостійність в оцінці аспектів вивчення проблеми професійного розвитку вчителів початкової школи в системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти. Стиль викладу матеріалів дослідження, основних наукових теоретичних положень і висновків забезпечує доступність їх сприйняття. Наведені в дисертації дефініції лаконічні, чіткі й аргументовані, підкріплені фактичним матеріалом. Авторка демонструє вміння аналізувати наукові теорії, віднаходити спільне і відмінне в різних наукових концепціях і водночас відстоювати власний погляд на те чи інше явище, послідовно аргументуючи та підтверджуючи теоретичні положення і висновки фактичним матеріалом. Робота свідчить про належний теоретичний рівень підготовки дисертантки, про володіння нею методикою педагогічних досліджень.

Авторкою розроблено методичні рекомендації щодо практичного запровадження інтерактивної технології професійного розвитку вчителів початкової школи в системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти.

3 Оцінювання новизни й достовірності досліджень. Найбільш суттєвими і важливими здобутками, що одержані особисто і характеризують новизну дисертації, є такі результати: визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови професійного розвитку вчителів початкової школи у системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти; розроблено, обґрунтовано та експериментально перевірено інтерактивну технологію професійного розвитку учителів початкової школи у системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти; уточнено понятійний апарат дослідження, зокрема конкретизовано дефініції понять «професійний розвиток педагога», «система методичної роботи закладів загальної середньої освіти», «професійний розвиток учителів початкової школи в системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти»; набули подальшого розвитку зміст і сутність професійного розвитку вчителів початкової школи в системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти.

Шабала Ю.А. проаналізувала етап post-впровадження інтерактивної технології професійного розвитку вчителів початкової школи в системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти.

Рецензована дисертація Шабали Ю.А. «Професійний розвиток учителів початкової школи у системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти», на нашу думку, закладає підґрунтя для розбудови системи інноваційного, випереджувального науково-методичного супроводу безперервної професійного розвитку вчителя початкових класів в умовах трансформаційних викликів.

4 Практичне значення отриманих результатів

Дисертанткою розроблено методичні рекомендації щодо практичного запровадження інтерактивної технології професійного розвитку в системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти. Розроблено та апробовано авторські спецкурси: «Особливості організації освітнього середовища в умовах реалізації Концепції НУШ», «Професійний розвиток педагогічних працівників у системі методичної роботи». Проведено заходи міжкурсового періоду, зокрема методичний семінар «Педагогіка партнерства: реалії та перспективи», круглий стіл «Педагогіка партнерства як складова інноваційного освітнього простору закладу», майстер-клас «Нетворкінг – сучасний аспект взаємодії з батьками», ділова гра «Медіаосвіта в Новій українській школі: що потрібно знати батькам, учителям та учням»; вебінар «Форми і методи навчання учнів в умовах воєнного стану» тощо.

За нашим переконанням, наукові концепти дослідження можуть бути використані для підготовки компетентного і конкурентоздатного на ринку освітніх послуг учителя початкових класів, модернізації вітчизняної системи післядипломної освіти, зокрема в роботі закладів післядипломної педагогічної освіти, методичних служб, закладів освіти всіх рівнів акредитації при розробці проєктів професійного розвитку, навчальних планів, програм підвищення кваліфікації за різними моделями і формами навчання, організації самостійної та індивідуальної роботи педагогічних працівників, при створенні навчальних підручників, хрестоматій, нормативних та елективних лекційних курсів з основ професіоналізму, педагогічної творчості.

Робота перевірена за допомогою автоматизованої системи Unicheck, яка підтвердила відсутність академічного плагіату.

5. Дискусійні положення й зауваження

Високо оцінюючи рецензовану дисертацію, привертаємо увагу до окремих аспектів її, що потребують уточнення, пояснення чи корекції, а саме:

1. На нашу думку, потребують доопрацювання складники вступу дисертації, як-от: актуальність дослідження, наукова новизна і теоретичне значення роботи. В актуальності роботи не зазначено головний її імператив: видозмінилась роль методичної служби в умовах ОТГ, їх структура, повноваження, професійні функції, зв'язок із громадою, в умовах управління децентралізацією освіти створюються нові моделі організації мережевої взаємодії педагога з методичними службами. Створення нової моделі методичної служби зумовлене структурою мережі навчальних закладів в громаді, зокрема кількістю шкіл, їх ступенів, профілів, локацією, дисперсністю, ефективністю роботи методичних об'єднань тощо. Видозмінюються ролі і функції методичної служби (супервізія, коучинг, дорадництво, фасилітація та ін.), форми науково-методичного супроводу професійного саморозвитку вчителя початкових класів в умовах реалізації Концепції Нової української школи, війни та повоєнного відновлення країни (компенсаторний, дорадницький, коучинговий, психологічний та ін.

напрями). Наукова новизна і практичне значення мають співпадати із цими складниками в анотації, висновках роботи. Деякі аспекти, що дійсно є інноваційними для діяльності методичної служби щодо навчального та методичного супроводу професійного розвитку вчителя, авторка не деталізувала в науковій новизні.

2. Методологічно необґрунтованим, непослідовним у дисертації є послуговування концептом **«модель інтерактивної технології професійного розвитку вчителів»**. Про модель інтерактивної технології йдеться в анотації до дисертації (с. 8), зокрема зазначено, що *«здійснено обґрунтування моделі інтерактивної технології професійного розвитку учителів початкової школи у системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти та її впровадження»*. У моделі виокремлено цільовий, теоретичний, процесуальний, рефлексивний та результативний блоки; чітко виписано ці блоки. Також модель згадується в практичному значенні одержаних результатів (*«практичне значення одержаних результатів полягає в запровадженні моделі інтерактивної технології професійного розвитку учителів початкової школи у системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти»*) (С.13). Модель інтерактивної технології згадується при описі етапів проведення дослідження (С.39). У п. 2.3.

«Обґрунтування інтерактивної технології професійного розвитку учителів початкової школи у системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти» представлено модель інтерактивної технології професійного розвитку учителів ПШ у системі методичної роботи закладів ЗСО (Рис.2.3), описано компонентний її склад.

Проте про модель інтерактивної технології професійного розвитку вчителів **не згадується в завданнях дослідження, науковій новизні, теоретичному значенні**. На с. 143 визначено мету експерименту: перевірка ефективності педагогічних умов та розробленої інтерактивної технології професійного розвитку учителів ПШ у системі методичної роботи ЗСО.

Тому незрозумілим, що виноситься на захист: *«модель технології»*, *«інтерактивна технологія професійного розвитку вчителів»*, *«професійний розвиток учителів»*.

3. Потребують уточнення і більш чіткої теоретико-практичної конкретизації відповідно до теми дисертації критерії і показники моделі розвитку професійної компетентності вчителя початкових класів. Зокрема **«критерій оновлення професійних знань щодо Концепції НУШ»**, що включає показники: *«знання про особливості формування інформаційно-цифрової компетентності у дітей молодшого шкільного віку; знання про інтегроване навчання; опанування рухавок (практика Ранкових зустрічей)»*. Критерій вміщує лише оновлення професійних знань із Концепції НУШ, а якщо вчитель початкових класів розпочинає свою роботу в умовах реалізації Концепції, то тут треба говорити про набуття знань. Чи буде цей критерій випереджувальний та професійно важливий, якщо через декілька років буде запроваджено інший концепт підготовки вчителя початкових класів.

Можливо, треба говорити про володіння новою нормативною базою для навчання.

Критерій **«опанування цифрових технологій»** включає знання правил експлуатації цифрових пристроїв; уміння добирати ресурси цифрових технологій для вирішення завдань у системі методичної роботи. Критерій **«педагогіка партнерства»** також вміщує знання про цифрові комунікації, цифровий етикет. Окремо в моделі виділено **«критерій медіаграмотності»**, що включає знання про можливості медіа для професійного розвитку учителів ПШ у системі методичної роботи; усвідомлення відповідальності за свою діяльність в Інтернеті тощо.

За нашим переконанням, **критерій «опанування цифрових технологій» та «критерій медіаграмотності»** із відповідними показниками варто об'єднати відповідно до Рамкової програми оновлених ключових компетентностей, Концепції «Нова українська школа», Державного стандарту початкової освіти, Рамки цифрових компетентностей для громадян України, Європейської рамки цифрових компетентностей.

Зазначимо, що за Концепцією «Нова українська школа», Державним стандартом початкової освіти, **інформаційно-цифрова компетентність** – це здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, отримувати інформацію та оперувати нею відповідно до власних потреб і вимог сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, нарощувати обсяги інформації, створювати власні електронні продукти, вибудовувати власний стиль комунікації в суспільстві, використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології, комп'ютерну техніку; онлайн-ресурси Нової української школи тощо.

У Рамці цифрових компетентностей для громадян України (2021) цифрова компетентність вміщує *інформаційну грамотність, медіаграмотність, комунікацію, співпрацю, створення цифрового контенту (включаючи програмування), безпеку (захист персональних даних, кібербезпеку), розв'язання різнопланових проблем і навчання впродовж життя.*

4. Не чітким для використання в роботі методичної служби, під час процедур акредитації та сертифікації вчителя початкових класів є, на нашу думку обґрунтування рівнів професійної компетентності вчителя початкових класів. Наприклад, для **репродуктивного рівня** авторкою береться до уваги елементарне розуміння вчителя про нормативні документи, *слабо сформовані ціннісні орієнтації, майже не відвідування професійних мережесвих спільнот для вчителів ПШ;* для **середнього рівня** розвитку професійної компетентності береться за основу показник часткових проявів критеріїв – *«частково сформовані ціннісні орієнтації, майже не реалізує рефлексію у професійному розвитку, частково знаходить та використовує електронні освітні ресурси, частково бере участь у різних інноваційних формах методичної роботи».* Достатній рівень професійного розвитку учителів ПШ у системі методичної роботи характеризується *«постійним відвідуванням професійних мережесвих спільнот для вчителів ПШ, достатньо задоволений*

своїми професійними результатами в системі методичної роботи». За такими параметрами (зокрема «слабко сформовані ціннісні орієнтації», «частково сформовані ціннісні орієнтації», «майже не відвідування професійних спільнот», «майже не реалізує рефлексію у професійному розвитку»), на нашу думку, важко виміряти рівень професіоналізму діяльності і професіоналізму особистості вчителя, зробити аналіз професійних труднощів і досягнень.

5. У роботі трапляються орфографічні, пунктуаційні, стилістичні огріхи, що порушують органіку наукового стилю: дисертаційне дослідження (с. 4, 8 та ін.), дослідженням проблеми професійного розвитку педагогів вивчалися вітчизняними науковцями (с. 123), інтерактивні технології розуміємо як крок до підвищення якості освіти (с.123), конкретизовано дефініції понять (с.6), веб-ресурси (с. 114), онлайн спільнота (с.114), феномена індивідуальної освітньої траєкторії (с.114), Нова Українська школа (с. 32).

Загальний висновок. Дисертація Шабали Ю.А. «Професійний розвиток учителів початкової школи у системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти» є завершеною, цілісною науковою кваліфікаційною роботою, яка має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, містить наукові результати, що в сукупності вирішують важливе наукове завдання, яке полягає в теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов та інтерактивної технології професійного розвитку вчителів початкової школи в системі методичної роботи закладів загальної середньої освіти. Дисертаційна робота виконана на високому теоретичному та методологічному рівнях, відповідає за своїм змістом та сукупністю отриманих результатів галузі знань 01 – «Освіта / Педагогіка» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами) та вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка – **Шабала Юлія Анатоліївна**, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії галузі знань 01 – «Освіта / Педагогіка» за спеціальністю – 011 «Освітні, педагогічні науки».

Рецензентка –

докторка педагогічних наук, професорка,
директорка Білоцерківського інституту
неперервної професійної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»
НАПН України

Підпис Вікторії Сидоренко засвідчую
Головний інспектор з кадрів

Одн

Вікторія СИДОРЕНКО

10.06.2024